

УДК: 657:336

ПРИБУТОК В ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Добрунік Тетяна Пилипівна

к.е.н., доцент

Кубік Валентина Дмитрівна

ст. викладач

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

tdobrunik@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто теоретико-методичні та нормативні аспекти обліково-податкового забезпечення формування прибутку підприємств в Україні. Наведено основні компоненти облікового забезпечення формування прибутку та його відображення у звітності підприємств. Визначено особливості оподаткування прибутку підприємств відповідно до податкового законодавства України.

Ключові слова: обліковий прибуток, податковий прибуток, облікове забезпечення, оподаткування, податок на прибуток, податкові різниці.

Вступ. Підприємницький прибуток визначає ефективність діяльності суб'єктів національної економіки та виступає базою їх стійкого економічного розвитку та формування конкурентних переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища. Враховуючи ризикованість бізнес-процесів, управління прибутком підприємства під час його формування, розподілу та використання передбачає створення певних організаційно-економічних умов та управлінських аспектів, спрямованих на оптимізацію рівня прибутковості та конкурентоспроможності.

Так, за даними державної служби статистики за результатами 2022 року фінансовий результат (сальдо), отриманий за усіма видами економічної

діяльності, становив 46127,2 млн грн, тоді як у 2021 році цей показник становив 1119261,7 млн грн. [1]. Звичайно, що на загальну результативність підприємств у 2022 році вплинули фактори зовнішнього середовища, спричинені політико-економічною ситуацією в Україні. Проте, у контексті достовірного визначення прибутку підприємств пріоритетними є обліково-податкові процедури забезпечення його формування.

Мета роботи. Метою є дослідження теоретико-методичних та нормативних аспектів обліково-податкового забезпечення формування прибутку для ефективного управління бізнес-процесами підприємств.

Матеріали та методи. Матеріалами роботи слугували публічна статистична інформація, наукові публікації провідних вчених у галузі облікового та податкового забезпечення формування прибутку вітчизняних підприємств, нормативно-правові акти України з обліку та оподаткування діяльності підприємств. При дослідженні даного питання були використані такі методи: теоретичне узагальнення, абстрактно-логічний підхід, системний підхід, порівняльний аналіз даних, логічне узагальнення.

Результати та обговорення. Підприємницький прибуток є невід'ємним елементом діяльності вітчизняних підприємств, максимізація якого становить фундамент забезпечення конкурентних переваг. Підкреслюючи значимість прибутку у досягненні конкурентоспроможності підприємства Скрипник М.Є. додає ще й його пріоритетність у формуванні фінансових ресурсів підприємства та визначає дану категорію таким чином: «прибуток – узагальнюючий показник у вигляді ефекту від підприємницької діяльності, який забезпечує створення фінансових ресурсів підприємства, необхідних для формування його сталості і конкурентоспроможності на ринку, і являє собою різницю між загальними доходами, за вирахуванням нарахованих податків, і загальними витратами, понесеними в процесі здійснення цієї діяльності» [2].

Цілком погоджуємося з наведеними авторськими визначеннями, оскільки саме прибуток є винагородою за підприємницьку діяльність та вміння ризикувати в умовах невизначеності та впливу зовнішнього середовища,

протистояти загрозам зовнішнього конкурентного середовища забезпечуючи рівень конкурентоспроможності підприємства.

Реальне та достовірне віддзеркалення процесу формування прибутку в системі обліку та оподаткування є передумовою прийняття управлінських рішень щодо його оптимізації та визначення стратегії розвитку підприємств національної економіки. В обліковій системі прибуток є формою фінансового результату та представляє різницю між отриманими доходами та понесеними витратами за результатами операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

У такому контексті, тобто з урахуванням різниці між доходами та витратами, облікова регламентація дає таке визначення прибутку (рис. 1).

Рис. 1. Сутність прибутку відповідно до національних стандартів обліку

Джерело: складено за даними [3]

В цілому, облікове забезпечення формування прибутку підприємств передбачає організацію облікового процесу щодо відображення понесених витрат та отриманих доходів підприємства за операційною, фінансовою та

інвестиційною діяльністю. Проте, як показує практика функціонування підприємств, саме доходи та витрат від операційної діяльності визначають основну суму отриманого прибутку. А відтак саме ці компоненти формування прибутку мають бути достовірно визнані, задокументовані та відображені в обліковій та податковій системі підприємств. Загальна схема облікового забезпечення формування прибутку наведена на рис. 2.

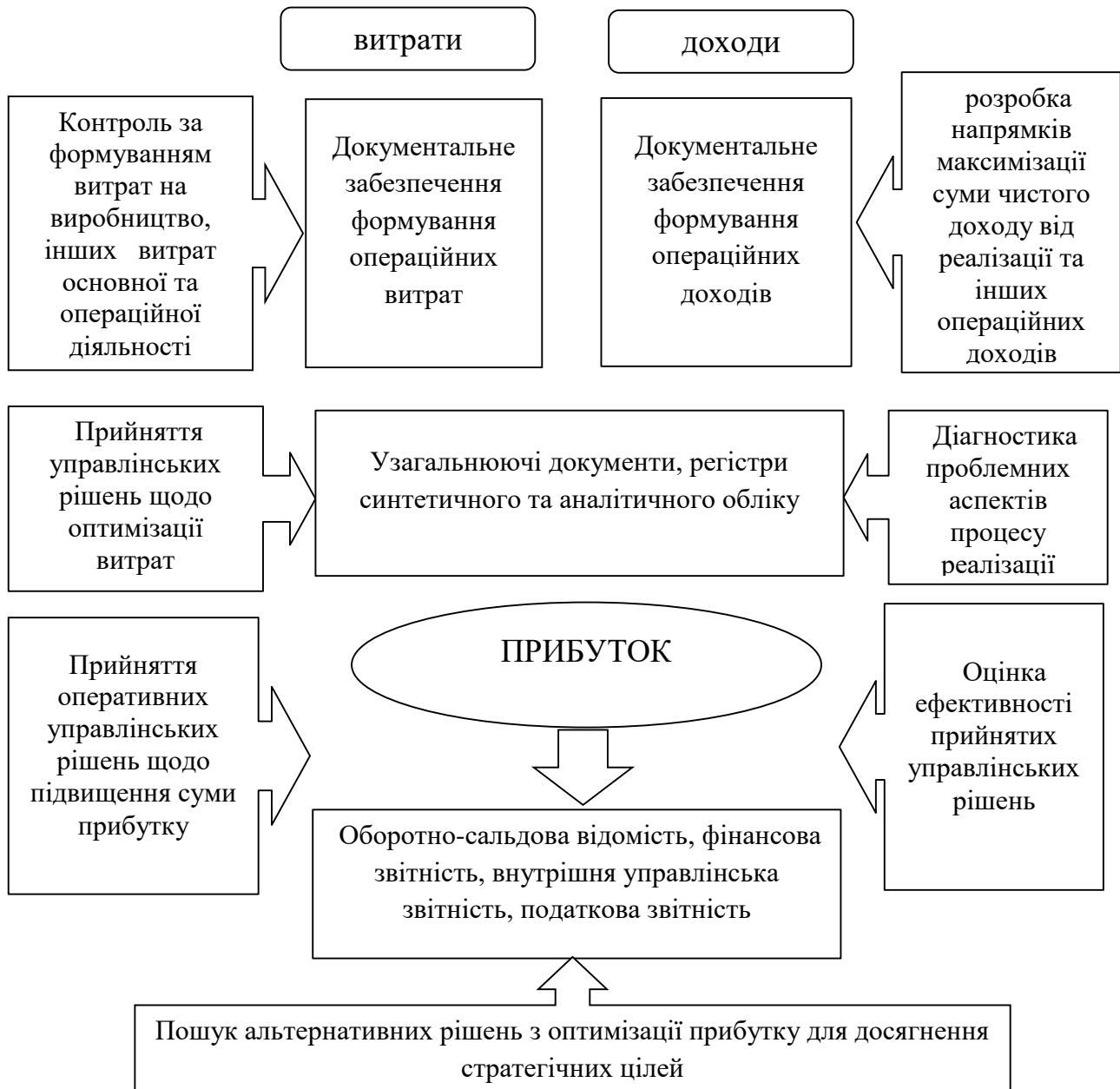

Рис. 2. Облікове забезпечення формування прибутку

Джерело: доповнено авторами за даними [4, с. 159]

В системі обліку підприємств прибуток визначається як різниця між отриманими доходами та витратами, які систематизуються на рахунках обліку та формалізуються у фінансовій звітності підприємства, а саме у формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». У системі обліку та фінансовій звітності прибуток визначається за такими складовими: валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток до оподаткування, чистий прибуток.

Саме бухгалтерський прибуток, якому на відміну від економічного властивий атрибут вимірності, є основою розрахунку прибутку оподаткованого, що представлений у податкових деклараціях підприємства. Прибуток підприємства являється бухгалтерською величиною, оскільки саме з даних бухгалтерського обліку можна отримати інформацію про його величину, тому можна сказати, що коректність цієї величини значною мірою залежить від належної організації облікового процесу на підприємстві.

Отриманий прибуток за результатами господарської діяльності є об'єктом оподаткування підприємницьких структур, які знаходяться на загальній системі оподаткування відповідно до Податкового кодексу України. Загальна система оподаткування передбачає сплату «ключового» податку – податку на прибуток, а також інших загальнодержавних податків та зборів, передбачених ПКУ.

Отриманий прибуток до оподаткування підлягає зменшенню на суму обчисленого податку на прибуток. В Україні базова ставка податку на прибуток складає 18%. Проте в різних країнах така ставка має диференціацію. У 2023 році, серед країн Європейського Союзу, найвищі корпоративні податки встановлені в Мальті та Німеччині, які становлять 35,0% та 30,0% відповідно. Інші країни з високими ставками податку на прибуток включають Францію (26,50%), Австрію та Бельгію (по 25,0%), а також Нідерланди (25,80%). Ірландія та Кіпр пропонують найбільш привабливі умови для бізнесу з низькими корпоративними податками у розмірі 12,50%. Болгарія та Угорщина також мають низькі ставки податку на прибуток, які становлять 10,00% та 9,00% відповідно. Поза Євросоюзом, але в Європі, Ліхтенштейн пропонує ставку податку на прибуток у

розмірі 12,50%, тоді як Швейцарія та Ісландія встановили ставки у 14,93% та 20,00% відповідно [5].

В Україні у системі оподаткування прибуток, як і в системі обліку, визначається як різниця між отриманими доходами та понесеними витратами, але як об'єкт оподаткування податком на прибуток має бути скоригований на податкові різниці. Так, Податковим кодексом України зазначено, що «об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності згідно з П(С)БО або МСФЗ, на різниці, які визначені відповідними положеннями ПКУ» [6]. Процедура справляння податку на прибуток на національному рівні має деякі особливості в залежності від отриманого доходу суб'єктами господарювання. Підприємства, у яких сума отриманого доходу за звітний період перевищує 40 млн. грн, в обов'язковому порядку мають проводити корегування фінансового результату задля визначення бази оподаткування податком на прибуток.

Науковцями констатовано, що відмінності, які зумовлені нормативним регулюванням бухгалтерського обліку в частині обліку податку на прибуток (НП(С)БО 17) та обліку для цілей оподаткування (ПКУ), продовжують існувати та зумовлюють появу податкових різниць, які є об'єктом бухгалтерського обліку й обчислення яких передбачене податковим законодавством [7]. Відтак об'єктами обліку згідно з податковим законодавством виступатимуть доходи, витрати та податкові різниці.

Середні та великі підприємства обов'язково повинні застосовувати при обліку витрат з податку на прибуток ще й облік відстрочених податкових активів та зобов'язань відповідно до НП(С)БО 17 «Податок на прибуток». Задля визначення чистого прибутку (чистого фінансового результату) необхідно визначити витрати з податку на прибуток, які мають бути обраховані виходячи з поточного податку на прибуток за даними Декларації та відстрочених податкових активів (ВПА) та відстрочених податкових зобов'язань (ВПЗ). Витрати (дохід) з податку на прибуток з урахуванням ВПА/ВПЗ обов'язково

обчислюють високодохідні платники податку на прибуток – середні або великі підприємства, у яких обсяг доходу перевищує 40 млн грн, а також ті підприємства, які на свій розсуд вирішили обчислювати податок на прибуток з урахуванням податкових різниць згідно з Податковим кодексом України.

Отже, прибуток є чи не одним визначаючим об'єктом обліку та оподаткування. В системі обліку підприємств прибуток визначається як різниця між отриманими доходами та витратами, які на рахунках обліку та формалізуються у фінансовій звітності підприємства, а саме у формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». Як форма фінансового результату, прибуток підприємства визначається за операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю та підлягає оподаткуванню податком на прибуток з урахуванням вимог Податкового Кодексу України. Для великодохідних підприємств застосовується корегування отриманого облікового фінансового результату на податкові різниці та визначається податковий прибуток, з суми якого розраховується податок на прибуток. Розподіл та використання отриманого чистого прибутку відбувається за такими напрямками, як виплата дивідендів засновникам підприємства, спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу, відрахування до резервного капіталу. Сума нерозподіленого прибутку яка залишається у розпорядженні підприємства, знаходить своє відображення у складі власного капіталу.

Висновки. Отже, отриманий прибуток для суб'єктів господарювання є основним джерелом самофінансування, забезпечує процес розширеного відтворення, займає першочергове місце у вирішенні проблем економічного стимулювання та забезпечує умови для сталого розвитку підприємства, отримання конкурентних переваг у ринковому середовищі. Облікове забезпечення формування підприємницького прибутку має відповідати загальноприйнятим принципам обліку та звітності, які регламентовані нормативно-правовими актами України. В системі оподаткування для визначення податку на прибуток отриманий за даними обліку фінансовий результат підлягає корегуванню на податкові різниці відповідно до регламентації

Податкового кодексу України. Реальне та достовірне віддзеркалення процесу формування прибутку в системі обліку та оподаткування є передумовою прийняття управлінських рішень щодо його оптимізації та визначення стратегії розвитку підприємств національної економіки.

Список літератури

1. Державна служба статистики України: офіційний вебсайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.01.2024).
2. Скрипник М. Є. Облік і аналіз фінансових результатів в управлінні виробничим підприємством: автореф. дис. канд. екон. наук. Київ, 2014. 23 с. URL: eprints.kname.edu.ua/.../3/aref-SKRYPNYK-01-09-2014.do. (дата звернення 16.01.2024).
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку URL: <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/> (дата звернення 16.01.2024).
4. Дзюба О.М., Майстер Л.А. Облікове забезпечення формування фінансових результатів підприємства. 2021. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 5 (28). С. 156-160.
5. Європейські країни з найвищими податками для приватних осіб та підприємців. URL : <https://crystal.tax.ua/vropejsk-krani-z-najvishhimi-podatkami-dlya-privatnix-osb-pdprimczv.html> (дата звернення 16.01.2024)
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, / Верховна Рада України. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 16.01.2024)
7. Болдовська К.П., Костенко Ю.О., Хорошилова І.О. Теоретичні аспекти податку на прибуток підприємств як облікової категорії. *Економіка та суспільство*. Випуск 33. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-23> (дата звернення 16.01.2024).